

Е.В. Загурська

ВІКОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНО ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Д.М. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКОГО

Загурська Е.В. Вікові аспекти розвитку літературно обдарованої особистості у творчій спадщині Д.М. Овсянико-Куликовського. У статті аналізується бачення видатним українським літературознавцем та психологом Д.М. Овсянико-Куликовським ролі вікових чинників у розвитку літературно обдарованої особистості. Дослідницький метод Д.М. Овсянико-Куликовського спирається на об'єктивний аналіз біографій авторів та їх творів, зокрема вікової динаміки літературних персонажів. Особлива роль відводиться тим моментам, які в сучасній термінології описуються як додання егоцентризму, кризових явищ, розвиток здібностей і підйом на нові щаблі особистісного розвитку аж до рівня літературно обдарованої особистості.

Ключові слова: літературні здібності, літературно обдарована особистість, вік, концепт, геній, несвідоме.

Загурская Э.В. Возрастные аспекты развития литературно одаренной личности в творческом наследии Д.Н. Овсянико-Куликовського. В статье анализируется видение выдающимся украинским литературоведом и психологом Д.Н. Овсянико-Куликовским роли возрастных факторов в развитии литературно одаренной личности. Исследовательский метод Д.Н. Овсянико-Куликовского опирается на объективный анализ биографий авторов и их произведений, в частности возрастной динамики литературных персонажей. Особая роль отводится тем моментам, которые в современной терминологии описываются как преодоление эгоцентризма, кризисных явлений, развитие способностей и подъем на новые ступени личностного развития вплоть до уровня литературно одаренной личности.

Ключевые слова: литературные способности, литературно одаренная личность, возраст, концепт, гений, бессознательное.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Одне із завдань історико-психологічного аналізу полягає в тому, щоб відшукувати і систематизувати невиразні, нечітко окреслені й фрагментарні погляди того чи іншого вченого на окремі прояви психіки, які, нагромаджуючись і концептуалізуючись, ставали передумовами чи джерелами нових наукових напрямків чи теорій. У цьому зв'язку неабиякий науковий інтерес становлять праці видатного українського літературознавця і психолога Д.М. Овсянико-Куликовського. В основі його авторського методу був аналіз літературних творів у нерозривному зв'язку з аналізом особистості їх автора. У літературознавчих студіях Д.М. Овсянико-Куликовського простежуються його погляди на генезу особистості письменників та її відображення в характері літературних героїв, їх складності, здатності до розвитку та змін, пов'язаних як з хронологічним віком, так і зі ставленням до віку, що притаманне тій чи іншій суспільно-історичній формації.

Можна виокремити такі лінії аналізу вікових аспектів літературної обдарованості у творчій спадщині Д.М. Овсянико-Куликовського: 1) аналіз інтерпретацій ним біографічних фактів і періодів життя письменників, творчість яких він досліджує; 2) аналіз вікових аспектів прояву чи розвитку здібностей (в ідеалі – літературних) літературних персонажів; 3) трансформація поглядів самого Д.М. Овсянико-Куликовського на вікові особливості літературно обдарованої особистості. Власне психологічний аналіз має бути спрямований на пошук відповідей на такі питання: чи була в Д.М. Овсянико-Куликовського виразна позиція щодо вікових меж, в яких людина могла проявити себе як літературно обдарована особистість?; чи вважав він літературну обдарованість вродженою чи такою, що розвивається і трансформується з віком?; чи простежується зв'язок авторського тезаурусу обдарованості з віковими особливостями її проявів?; чи розвиваються з віком окремі здібності в структурі обдарованості?; чи залежить якість, «вага» літературних творів від віку письменника і якщо так, то які психологічні особливості (здібності, аспекти обдарованості) визначають цю залежність?; чи співзвучні вікові аспекти розвитку обдарованості в автобіографії Д. М. Овсянико-Куликовського його інтерпретаціям вікового розвитку видатних письменників?

Психологічні особливості літературно обдарованої особистості розкривалися Д.М. Овсянико-Куликовським через такі концепти як геніальність, творчість, натхнення, принцип економії розумової праці, духовна обдарованість (релігійність, моральність), ідеал, ідея та ін. Від його ранніх наукових студій до останніх публікацій вони зазнавали певних змін, і вік відігравав у цьому важливу роль.

Д.М. Овсянико-Куликовський уважно аналізував вікові періоди творчості того чи іншого письменника через призму «людської та соціальної змінюваності». Особливістю його методу було те, що впливи різноманітних чинників, в тому числі й зовнішні, розглядалися через їх відображення у внутрішньому світі авторів. У цьому контексті вікові межі виглядають доволі розмитими, залежними від інтенсивності життєвих вражень та переживань. Така позиція не є загальноприйнятою у психології, але ряд сучасних дослідників її поділяють. На думку Т.М. Титаренко, формування життєвого світу особистості та час її становлення «незвідний до характеристик фізичного часу, не збігається з біологічним і не ототожнюється із соціально-історичним» [15, с. 22].

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань проблеми, якій присвячується стаття. Д.М. Овсянико-Куликовського вважають одним із засновників психологічного напрямку в літературознавстві, харківської лінгвістичної школи (а його вчення – філософсько-лінгвістичним), культурно-історичної школи в літературознавстві, в рамках якої розвивалася психологія художньої творчості. Нам видається найбільш переконливою концепція В.А. Роменця, який, проводячи паралелі з поглядами М. Бердяєва, С. Франка, І. Сікорського та В. Зеньковського доводив, що психологічні пошуки Д.М. Овсянико-Куликовського відповідали поглядам екзистенційної психології особистості й творчості й ширше – культурно-гуманістичній психології [11; 13]. В.А. Роменець визначає Д.М. Овсянико-Куликовського як одного із

засновників харківської школи психології творчості; цієї точки зору ми будемо дотримуватися надалі.

Зазначений напрям, фактично, перестав існувати в 20-ті рр. ХХ століття. Наразі ситуація складається таким чином, що вивчення психологічної та літературознавчої спадщини Д.М. Овсянико-Куликовського в Україні розпорошено по різних галузях соціогуманітарного знання, а власне досліджень його психологічного методу та системи психологічних поглядів зовсім мало.

Формування цілей і постановка завдань статті. Метою аналізу психологічно орієнтованих літературознавчих праць Д.М. Овсянико-Куликовського є історико-психологічна реконструкція поглядів вченого на зв'язок вікових чинників з розвитком літературно обдарованої особистості. Для досягнення поставленої мети планується вирішити такі завдання:

1. Реконструювати дослідницькі прийоми вивчення Д.М. Овсянико-Куликовським особливостей вікового розвитку на прикладі видатних письменників та їх літературних персонажів.

2. Встановити сукупність психологічних характеристик, які використовував вчений для опису літературних здібностей, і їх позиціонування з точки зору можливостей розвитку.

3. Виявити особливості розуміння Д.М. Овсянико-Куликовським процесів вікового розвитку в порівнянні з науковим контекстом того часу і сучасними психологічними поглядами.

4. З'ясувати позицію вченого щодо співвідношення вікових чинників і глибинних механізмів літературної творчості.

Виклад результатів дослідження. Другу половину ХІХ століття можна охарактеризувати як період, ознаменований значними зрушеннями у становленні вікової психології, проте її інтенсивний якісний розвиток припадає на ХХ століття. Становлення поглядів Д.М. Овсянико-Куликовського на особливості психіки літературно обдарованої особистості та роль вікових аспектів у її розвитку відбувалося в доволі обмежений період – 90-ті роки ХІХ століття – кінець другого десятиліття ХХ століття. Вчені харківської школи психології творчості, з якими тісно співпрацював Д.М. Овсянико-Куликовський, зосереджували увагу переважно на питаннях розвитку індивідуальності в контексті еволюції епічної творчості (К. Тіандер), психологічних особливостях літературно обдарованих письменників (А. Горнфельд), психологічних особливостях художньої творчості як особливого виду економії думки (Б. Лезін), ціннісному аспекті творчості (В. Харцієв), лірики науково-філософської творчості (Т. Райнов) тощо. Загалом, можна констатувати, що й саме поняття обдарованості в часи Д.М. Овсянико-Куликовського перебувало на етапі становлення. Із сучасників дослідника найближче до нього підійшов І.О. Сікорський, який, як зазначає О.В. Мазяр, наголошує «на важливості зовнішніх перешкод у розвитку здібностей, високих показників морального розвитку обдарованих осіб» [3, с. 12] і формулює положення, про нижню вікову межу обдарованості, яке не втратило актуальності й дотепер: *«кристалізація обдарованості у часі збігається з повним*

розкриттям індивідуальності, що відбувається в юнацькому віці [3, с. 9]. Оригінальною є концепція вікової періодизації дитинства, запропонована В.В. Зеньковським. Період, що передує зрілості, дослідник називає дитинством і розглядає його в широкому сенсі, включаючи юність. Характеристика кожного періоду дитинства наводиться психологом «у відповідності з тим, як розвивається духовне життя в різні періоди дитинства» [14].

Свої погляди на психологію літературної обдарованості, важливим чинником якої є віковий, Д.М. Овсянко-Куликовський висловлював в працях «М.В. Гоголь» (1902), «Етюди про творчість А.П. Чехова» (1902), «Л.М. Толстой як митець» (1905), «О.С. Пушкін. Дослід психологічного вивчення його творчості» (1909), «І.С. Тургенєв» (1909), «Психологія думки та почуття. Художня творчість» (1909), «М.Ю. Лермонтов. До сторіччя від дня народження визначного поета» (1914) тощо. Як свідчить аналіз життєписів видатних письменників, здійснений Д.М. Овсянко-Куликовським, вікові аспекти мають важливе значення для розвитку й ствердження літературної обдарованості. Розмірковуючи над особливостями творчої особистості О. Пушкіна, вчений зазначає, що під час роботи над «Борисом Годуновим» (1825 р.) поетичний геній поета ще не вповні «дозрів». «Свідома робота думки, збуджена переважно вивченням Шекспіра, ще не встигла завершити свого циклу і передати усі свої результати сфері несвідомій» [4, с. 12], де, на думку Д.М. Овсянко-Куликовського, знаходиться справжнє осердя творчості. В контексті цього необхідно зазначити, що сфері несвідомого у процесі творчості психолог відводив надзвичайно велику роль. Дослідники, вважаючи позицію Д.М. Овсянко-Куликовського щодо продуктивної ролі несвідомого у психіці людини беззаперечною заслугою і суттєвою перевагою теоретичної концепції вченого [1, с. 124], зокрема наголошують на тому, що саме у цій сфері криється значна робота думки і саме там здійснюються, за словами самого Д.М. Овсянко-Куликовського, «у видатних головах – складні інтуїції наукові, філософські й художні», а в геніїв – величні творчі ідеї [1, с. 125]. Вчений зазначав: «Життя думки найкраще може бути визначене як постійне спілкування між свідомістю та несвідомою сферою [9, с. 36].

Об'єктом окремої уваги та окремого дослідження, на нашу думку, є теза, що усі численні герої творів тих письменників, яких Д.М. Овсянко-Куликовський вважав літературно обдарованими, теж мали свої вікові особливості, які багато в чому визначали причинно-наслідковий зв'язок їх вчинків. Персонажів, зокрема, «Євгенія Онегіна» О. Пушкіна дослідник окремо аналізував в рамках його класифікації художніх типів, відносячи Онегіна до національно-суспільного, Тетяну – до суто-психологічного, загальнолюдського типів. Ці герої та Ленський є «поняттями, формами думки, які стали надбанням цілих поколінь, слугуючи їм для усвідомлення відповідних явищ дійсності» [8, с. 105]. В аналізі Д.М. Овсянко-Куликовського простежується як вплив вікових чинників на вчинки героїв, так і те, як змінювався автор впродовж написання твору та як змінювалися його герої. О. Пушкін працював над романом майже вісім років (1823-1831) в період, який сам автор називає «незрілими» та «зів'ялими» роками (з 24 до 32 років). Його герої зростають та змінюються разом з ним.

Д.М. Овсянико-Куликовський загалом дотримувався ідеї розвитку особистості, що характеризується поступовістю й еволюційними змінами, проте його інтерпретація подекуди виходить за межі лінійності. Мова йде про феномен, який став об'єктом окремої уваги в другій половині ХХ століття та отримав назву кризи середини життя. Періоду, який загалом можна визначити як «перехідний етап у житті людини, під час якого відбувається переоцінка цінностей та досягнень минулого життя, їх руйнація і зведення нових прагнень та домагань» [2]. Д.М. Овсянико-Куликовський приділяв особливу увагу Так, розмірковуючи над особливостями літературної обдарованості Гете, дослідник пов'язує зміни психіки митця – «суми результатів рис Фауста і Мефістофеля» – з віковими особливостями. «Вододілом» стає середина життя, коли Гете вступав у «новий фазис душевної еволюції, зазначений корінними змінами в напрямку його розумової діяльності» [4, с. 183]. На цей період життя Гете Д.М. Овсянико-Куликовський звертає увагу не випадково, адже ці особливості суголосні його особистій рефлексії. Вчений зазначає, що саме на зламі 1892-1893 років виявилось те, що досі «так повільно, роками, дозрівало в мені: я (...) знайшов своє місце в науці і літературі (...), збагнув, що в області науки мені слід зайнятися питаннями психології мови, думки і творчості (...), усвідомив, що в літературі мені належить взятися за психологічне дослідження творчості та творів великих письменників-художників і поетів-ліриків» [10, с. 337-338].

Життєписи літературно обдарованих особистостей, психологічні особливості творчості яких досліджував Д.М. Овсянико-Куликовський, кардинально різнилися між собою, і психолог так чи інакше залежав як від ступеня драматизму тієї чи іншої історії, так і від свого – суб'єктивного – ставлення до неї. Особливою постаттю, яку дослідник виокремлював з-поміж інших саме за зазначеною причиною, був М. Гоголь. Аналізуючи психологічне підґрунтя його літературної обдарованості, Д.М. Овсянико-Куликовський вважав, що трагедія Гоголя була обумовлена тим, що «ця хвора людина, цей невропат, меланхолік, іпохондрик і мізантроп» [5, с. 33], ніс тягар великого покликання, яке виникло через його величезне і різноманітне художнє обдарування, ускладнене загальною геніальністю натури.

Розвиток геніального обдарування Гоголя «пішов вперед велетенськими кроками» [5, с. 5] на початку 1830-х рр., коли письменнику виповнилося 20 років. Впродовж 5 наступних років ним написані найвідоміші твори, такі як: «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Тарас Бульба», «Вій», «Ревізор» тощо. При цьому дослідник зауважує, що вже в перші роки творчості Гоголь був пригнічений впливом численних думок, і впродовж всього життя він намагався дисциплінувати силу свого генія. В цьому вчений вбачає причину частих переробок творів, що було необхідним для самопочуття письменника. На нашу думку, тут прослідковується інтенсифікація процесу трансдукції (за В.А. Роменцем), в результаті якої творець ніколи не вичерпує себе у процесі творення, а сам процес «ніколи не завершує себе у тому чи іншому продукті, хоч би яким досконалим він поставав» [12, с. 12].

Д.М. Овсянико-Куликовський зауважує, що для написання таких творів, як «Портрет», «Шинель», «Ревізор», треба було володіти геніальною інтуїцією поета.

Іншими словами, недостатню наповненість інформацією та враженнями сфери несвідомого, наслідком якої у випадку з Пушкіним були порівняно слабкі ранні твори, тут дослідник «компенсує» геніальною інтуїцією, яка була в Гоголя.

Д.М. Овсяннико-Куликовський називає письменника людиною, наділеною незвичайною чутливістю та хворобливою дратівливістю нервової та психічної організації, що прямим чином відобразилося на його літературному таланті. В кінці 40-х рр. він інтенсивно працює над другою та третьою частинами «Мертвих душ»; в третій частині, на думку Д.М. Овсяннико-Куликовського, письменник хотів знайти ідеал «русского человека», і для цього він шукав фактичних обґрунтувань, точки опори в дійсності, і видавалося, що «він вже близький до вирішення проблеми, що він вловлює в глибині російської душі якісь натяки на можливість такої ідеалізації» [5, с. 25]. Тут знову, не зазначаючи прямо, дослідник вказує на психологічні особливості кризи середини життя. У 1849 р., коли Гоголю виповнилося 40 р., в його душі «намітився поворот – від вічного заглиблення в себе, у свою «душевну справу», до об'єктивного вивчення Росії» [5, с. 26], проте смерть унеможливила вихід з кризи та подальших розвиток генія Гоголя.

Особливості літературної обдарованості М.Ю. Лермонтова дослідник розглядає в контексті егоцентризму натури поета. На думку Д.М. Овсяннико-Куликовського, егоцентризм характеризується схильністю до протиставлення («я і суспільство», «я і батьківщина», «я і людство»), гіпертрофією власного «я», внаслідок чого людина занадто часто і занадто виразно його відчуває. Від егоцентризму натури як її основної та постійної властивості слід відрізняти тимчасовий егоцентризм віку, який властивий підліткам, юнакам, молодим людям, адже «особистість у період зростання, формування і пристосування до середовища є певною мірою егоцентричною» [7, с. 7]. М.Ю. Лермонтов прожив лише 26 років, тому, як зазначає дослідник, може скластися хибне враження про егоцентризм поета як наслідок його молодого віку. Всі стадії розвитку, від дитинства до фізіологічної, психічної та соціальної зрілості характеризуються «тим тиском центрального «я» на всю психіку, який нагадує картину гіпертрофії «я», аж до властивої юному віку схильності протиставляти себе родині, суспільству, вітчизні» [7, с. 8], але з роками молодий егоцентризм стримується і часто зовсім зникає. Проте, на думку дослідника, за 10 років (1831-1841 рр.) літературної діяльності Лермонтова його поетична індивідуальність достатньо визначилася, аби зробити висновок, що егоцентризм, під впливом якого творив, був властивий його натурі, а не віку.

Досліджуючи психологічні чинники творчості видатних письменників, Д.М. Овсяннико-Куликовський приділяє основну увагу двом періодам: молодості та другій половині життя. Вплив дитячих років на становлення особистості в цілому та літературного таланту зокрема він не досліджує або зазначає дуже побіжно. Найдетальніше зазначений взаємозв'язок прослідковується в його психологічному аналізі творчості Л.М. Толстого, зокрема повістей «Дитинство», «Отроцтво», «Юність». Дослідник зауважує, що впродовж довгого періоду художньої творчості Толстой неодноразово відчував потребу розсунути рамки творчості, вийти з порівняно

тісного кола «сімейної хроніки» та самоаналізу, заглибитися в сферу кардинально інших явищ життя. Д.М. Овсяніко-Куликовський зазначає, що ця потреба часто з'являлася у вигляді душевної кризи, наслідком якої була потреба в народі як стихійному рухові мас, у війні «з її жахами, її своєрідною психологією» [6, с. 5]. Вершиною творчості Толстого вчений вважає роман-епопею «Війна та мир». Варто зазначити, що Толстой працював над романом впродовж 1863 – 1869 рр.; на момент його завершення письменнику було 41.

Висновки та подальші перспективи дослідження. В результаті здійсненого теоретичного аналізу можна сформулювати такі висновки:

1. Дослідницький метод Д.М. Овсяніко-Куликовського спирається на об'єктивний аналіз біографій авторів та їх творів, зокрема вікової динаміки літературних персонажів. Непрямим підтвердженням цього положення є те, що напрямки самоаналізу в автобіографії, в основі якого дослідження впливу окремих стадій дитинства на становлення себе як філолога, публіциста, психолога, не застосовуються Д.М. Овсяніко-Куликовським для аналізу вікового розвитку видатних письменників (очевидно, через нестачу достовірної інформації).

2. Сукупність психологічних характеристик, які в світлі сучасних уявлень можуть розглядатися як літературні здібності, а взяті системно, разом з особистісними властивостями, і як літературна обдарованість, на думку Д.М. Овсяніко-Куликовського не є вродженими утвореннями, а розвивається, трансформуються під впливом життєвого досвіду і зумовлених віковими чинниками змінами світоглядних позицій.

3. В оцінних судженнях Д.М. Овсяніко-Куликовського як літературознавця простежується прямий зв'язок якості літературних творів з віком письменника. Особлива роль відводиться тим моментам, які в сучасній термінології можна було б описати як додання егоцентризму, кризових явищ і підйом на нові щаблі особистісного розвитку.

4. Результати вікового розвитку створюють передумови становлення літературно обдарованої особистості, насамперед накопичення фактів і асоціацій, які стають основою несвідомих процесів, що, за висловом Д.М. Овсяніко-Куликовського, складають справжнє осердя творчості.

5. Для літературно обдарованої особистості у розумінні Д.М. Овсяніко-Куликовського важливе значення мають концепти психіки, що складаються в ході її розвитку: поняття генія мови, творчості як накопичення і збереження енергії, принцип економії розумової праці, поняття історичної інтуїції та історичного почуття, духовної єдності митців з людством.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні знань про погляди Д.М. Овсяніко-Куликовського на особливості вікової динаміки в контексті розвитку літературних здібностей і літературно обдарованої особистості. Особливий інтерес становить дослідження наступності, зв'язку психологічної системи вченого в галузі здібностей та обдарованості з досягненнями у цій царині сучасної української психології.

Список використаних джерел

1. Вернудіна І.В. Психологічні погляди Д.М. Овсяніко-Куликовського: теорія «безсвідомого» [Текст] / І.В. Вернудіна // Культурологічна думка : Щорічник наукових праць. – К.: Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2012. – № 5. – С. 123 – 128.
2. Гресь Л.О. Психологічний зміст кризи середини життя особистості [Текст] / Л.О. Гресь : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sciary.com/journal-scientific-imageanalysis-article-144075>.
3. Мазяр О.В. Концептуалізація проблеми обдарованості у працях І.О. Сікорського [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01: «загальна психологія, історія психології» / Олег Васильович Мазяр. – К.: Національна академія педагогічних наук України, Інститут психології ім. Г.С. Костюка, 2013. – 18 с.
4. Овсяніко-Куликовський Д.Н. Вопросы психологии творчества: Пушкин. Гейне. Гете. Чехов. К психологии мысли и творчества [Текст]. : 3-е изд. / Д.Н. Овсяніко-Куликовський. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 301 с.
5. Овсяніко-Куликовський Д.Н. Гоголь [Текст] / Д.Н. Овсяніко-Куликовський // Собрание сочинений. – Т. 1. – СПб.: Издание И.Л. Овсяніко-Куликовской, 1912. – 197 с.
6. Овсяніко-Куликовський Д.Н. Л.Н. Толстой как художник: изд. 2, исправл. и доп. [Текст] / Д.Н. Овсяніко-Куликовський. – СПб.: Книгоиздательство «Орион», 1905. – 274 с.
7. Овсяніко-Куликовський Д.Н. М.Ю. Лермонтов. К столетию со дня рождения великого поэта [Текст] / Д.Н. Овсяніко-Куликовський. – СПб.: Прометей, 1914. – 141 с.
8. Овсяніко-Куликовський Д.Н. Наблюдательный и экспериментальный метод в искусстве [Текст] / Д. Н. Овсяніко-Куликовський // Вопросы теории и психологии творчества / Изд.-составитель Б.А. Лезин. – Харьков, 1907. – С. 83 – 117.
9. Овсяніко-Куликовський Д.Н. Литературно-критические работы: в 2 т. [Текст]. – М.: Художественная литература, 1989. – Т. 1. – 542 с.
10. Овсяніко-Куликовський Д.Н. Литературно-критические работы: в 2 т. [Текст]. – М.: Художественная литература, 1989. – Т. 2. – 526 с.
11. Роменець В.А. Психологія особистості: діалектика життя і творчості [Текст] // Історія психології: ХІХ – початок ХХ століття : навч. посіб. / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2007. – С. 544 – 631.
12. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посіб. 2-е вид., доп. [Текст] / В.А. Роменець. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
13. Роменець В.А., Маноха І.П. Історія психології ХХ століття: навч. посіб. [Текст] / В.А. Роменець, І.П. Маноха / Вст. ст. В.О. Татенка, Т.М. Титаренко. – К.: Либідь, 1998. – 992 с.
14. Склярєва Т. В., Янушкявичене О.Л. Возрастная психология и педагогика: учеб. пособ. для студ. педагог. вузов [Текст] / Т.В. Склярєва, О.Л. Янушкявичене. – М.: Покров, 2004. – 144 с.
15. Титаренко Т.М. Сучасна психологія особистості: навч. посіб. 2-е вид. [Текст] / Т.М. Титаренко. – К.: Каравела, 2013. – 372 с.

References transliterated

1. Vernudina I.V. Psykholohichni pohliady D. M. Ovsianyko-Kulykovskoho : teoriia «bezsvidomoho» [Tekst] / I. V. Vernudina // Kulturolohichna dumka : Shchorichnyk naukovykh prats. – K. : Instytut kulturolohii Natsionalnoi akademii mystetstv Ukrainy, 2012. – № 5. – S. 123 – 128.
2. Hres L.O. Psykholohichniy zmist kryzy seredyny zhyttia osobystosti [Tekst] / L.O. Hres : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://sciary.com/journal-scientific-imageanalysis-article-144075>.
3. Maziar O.V. Kontseptualizatsiia problemy obdarovanosti u pratsiakh I.O. Sikorskoho [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk : spets. 19.00.01: «zahalna psykholohiia, istoriia psykholohii» / Oleh Vasylovych Maziar. – K. : Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut psykholohii im. H. S. Kostiuka, 2013. – 18 s.
4. Ovsianyko-Kulykovskiy D.N. Voprosy psykholohyy tvorchestva : Pushkyn. Heine. Hete. Chekhov. K psykholohyy mysly y tvorchestva [Tekst]. : 3-e yzd. / D.N. Ovsianyko-Kulykovskiy. – M. : Knyzhnyi dom «LYBROKOM», 2009. – 301 s. – (Yz nasledyia myrovoi psykholohyy).
5. Ovsianyko-Kulykovskiy D.N. Hohol [Tekst] / D.N. Ovsianyko-Kulykovskiy // Sobrane sochynenyi. – T. 1. – SPb. : Yzdanye Y. L. Ovsianyko-Kulykovskoi, 1912. – 197 s.
6. Ovsianyko-Kulykovskiy D.N. L.N. Tolstoi kak khudozhnyk : yzd. 2, yspravl. y dop. [Tekst] / D. N. Ovsianyko-Kulykovskiy. – SPb. : Knyhoizdatelstvo «Oryon», 1905. – 274 s.
7. Ovsianyko-Kulykovskiy D.N. M.Yu. Lermontov. K stoletiyu so dnia rozhdeniya velykoho poeta [Tekst] / D. N. Ovsianyko-Kulykovskiy. – [Spb.]: Prometei, [1914]. – 141 s.
8. Ovsianyko-Kulykovskiy D. N. Nabliudatelnyi i eksperymentalnyi metod v iskusstve [Tekst] / D. N. Ovsianyko-Kulykovskiy // Voprosy teoryy y psykholohyy tvorchestva / Yzd.-sostavyytel B. A. Lezyn. – Kharkov, 1907. – S. 83 – 117.
9. Ovsianyko-Kulykovskiy D.N.. Lyteraturno-krytycheskye raboty: v 2 t. – M.: Khudozhestvennaia lyteratura, 1989. – T. 1. – 542 s.
10. Ovsianyko-Kulykovskiy D.N.. Lyteraturno-krytycheskye raboty: v 2 t. – M.: Khudozhestvennaia lyteratura, 1989. – T. 2. – 526 s.
11. Romenets V.A. Psykholohiia osobystosti: dialektyka zhyttia i tvorchosti [Tekst] // Istoriia psykholohii: KhKh – pochatok KhKh stolittia : navch. posib. / V.A. Romenets. – K. : Lybid, 2007. – S. 544 – 631.
12. Romenets V. A. Psykholohiia tvorchosti : navch. posib. 2-e vyd., dop. [Tekst] / V.A. Romenets. – K. : Lybid, 2001. – 288 s.
13. Romenets V. A., Manokha I. P. Istoriia psykholohii KhKh stolittia : navch. posib. [Tekst] / V.A. Romenets, I. P. Manokha / Vst. st. V. O. Tatenka, T. M. Tytarenko. – K. : Lybid, 1998. – 992 s.
14. Skliarova T.V., Yanushkiavychene O.L. Vozrastnaia psykholohiia y pedahohyka : ucheb. posob. dlia stud. pedahoh. vuzov [Tekst] / T. V. Skliarova, O. L. Yanushkiavychene. – M.: Pokrov, 2004. – 144 s.
15. Tytarenko T.M. Suchasna psykholohiia osobystosti : navch. posib. 2-e vyd. [Tekst] / T.M. Tytarenko. – K. : Karavela, 2013. – 372 s.

Zagurska E.V. Age aspects of the development of the literary gifted person in the creative heritage D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky. The article analyzes the process of the impact of age aspects on the development of the literary gifted person from the point of view Ukrainian literary scholar and the psychologist D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky. The basis of the author's method D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky was the analysis of literary works in close connection with the analysis of the personality of their author. Not creating your own age periodization and not paying particular attention to this issue, in his many studies of the psychology of the gifted person D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky noted the features of its development associated with age-related changes through consideration of concepts of giftedness. Psychological quest, D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky answered views existential psychology and creativity and more – cultural and humanistic psychology. His views on the psychology of literary talent, an important factor which is the age, D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky expounded in the writings of "M. V. Gogol" (1902), "Essays on the works of A.P. Chekhov" (1902), "L.M. Tolstoy as an artist" (1905), "O.S. Pushkin. Experience psychological study of his creativity" (1909), "I.S. Turgenev" (1909), "Psychology of thought and feeling. Artistic creativity" (1909), "M. Y. Lermontov. On the centenary of the birth of the famous poet", as well as in the fundamental three-volume study "The history of the russian intelligentsia" (1910-1911), in which the researcher introduces the concept of personality development in the context of changing socio-historical forms. As shown by the analysis of biographies of prominent writers, made D.M. Ovsyaniko-Kulikovsky, the age-related aspects are important for the development and strengthening of literary talent. Dealing with the peculiarities of the psyche of the gifted person from the perspective of the achievements of psychology of the late XIX – the first third of the twentieth century, a prominent researcher in many respects was ahead of its time, describing the mental processes, states and properties of a gifted person, which gives the definition of modern psychology.

Keywords: literary ability, literary gifted personality, age, concept, genius, unconscious.